

ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ

*Дацко Х.
Науковий керівник – доц. Чорній Р.П.*

АФОРИЗМ ЯК ТИП ТЕКСТУ

Дослідженню афористичного висловлювання у вітчизняній науці присвячено чимало праць та, не зважаючи на це, жанр афоризму, в якому майстерно поєднуються традиції та нововведення, мова та культура набуває особливої актуальності. Афоризм – це літературно-філософський жанр, який у певному сенсі перебуває на перетині класичної філософії, літератури та народної мудрості, адже часто провести межу між афоризмом та прислів'ям практично неможливо [4, с. 23]. Як своєрідне та унікальне явище мистецтва слова, жанр афоризму конденсує набутий досвід суспільного життя, реальності, що оточує людину [13, с. 39].

Нашу увагу ми зосередили на афоризмах як «своєрідних мікрокартинах, що відображають естетично перетворене суб'єктивне бачення певного фрагменту дійсності та є ознакою інгерентної експресивності, наявності стилістичного забарвлення та образності» [3, с. 5].

Явищу афористики присвячені окремі наукові розвідки вітчизняних дослідників (М. С. та М.Г. Ашукіни, Л. П. Дядечко, В. М. Мокієнко, С.І. Ожегов, С.Г. Шулежкова). С. Гаврін розглядав афоризм як складову афористичної фразеології [5], А. Григораш досліджував афоризм як одиницю авторської фразеології [6]. На думку В. Калашника афоризм – це певний естетичний знак у межах поетичного фразотворення [10], Н. Шарманова вивчала афоризм в контексті пареміології [16]. А. Артемова та О. Дмитрієва, осмислюючи природу афоризмів на матеріалі французької та російської мов крізь призму культурологічного погляду, вказують на те, що афористичні явища характеризуються великим обсягом інформації про традиції, звичаї, своєрідності світорозуміння і менталітету того чи того мовного співтовариства, викликають у свідомості носіїв мови певну сукупність відомостей [7, с. 20]. Проте літературознавчі основи афоризму залишається ще недостатньо вивченими.

Метою статті є вивчення афоризму як літературного жанру.

Історія становлення афористичного висловлювання має своєрідну та цікаву історію. Саме слово афоризм походить від грецького слова *ἀφορισμός*, що означає визначення, вислів та визначається як влучний вислів, що вирізняється лаконічністю, що досягається за допомогою антитези, паралелізму, гіперболи та характеризується глибоким та оригінальним узагальненим змістом [8].

Вперше слово «афоризм» зустрічається в «Афоризмах» Гіппократа, де термін «афоризм» передбачав перелік симптомів і діагнозів хвороб та способів їх лікування. Добре відомий постулат Гіппократа, який і до сьогодні є дуже важливим для всіх лікарів: «Не нашкодь».

Давньогрецький філософ Аристотель трактує афоризм як «визначення». До прикладу,

«Гармонія – це поєднання протилежностей»

«Розум полягає не лише в знаннях, але й у вмінні застосувати ці знання на ділі».

«Коріння освіти гіркі, але плоди солодкі.»

«Друг всім – нічий друг»

«Звичка – друга натура» [8].

Яскравими представниками афористичного жанру є: Ф. Вольтер, Й. Гете, Ж. Лабрюйєр, Ф. Ларошфуко, С. Лец, Г. Ліхтенберг, М.Монтень, Ш. Монтеск'є, А. Моруа, Б. Паскаль, Ж. Ренар, М. Твен, О. Вайльд, А. Шопенгауєр, Б. Шоу, Р. Емерсон, С. Моем та ін.

З часом афоризм почав використовуватися в інших галузях знань, набуваючи рис максими або крилатого вислову. У термін «афоризм» вкладали не лише визначення, зокрема у фольклорі афоризмами називали прислів'я та приказки, у літературі – гноми або сентенції (афоризми без авторства), апофотегми (афоризм, що приписується певній особі), хриї (афоризм певної особи за певних обставин). Афоризм морального змісту має назву «максима» [8].

В Академічному тлумачному словнику української мови, термін афоризм означає «висловлювання, що в лаконічній формі виражає завершену думку; яка-небудь узагальнена думка, висловлена стисло, в дуже виразній формі» [1, с. 73].

В англomовних академічних джерелах подано наступні тлумачення терміну «афоризм», де представлено його ширшу характеристику:

«Aphorism – 1. A pithy observation which contains a general truth;

2. A concise statement of a scientific principle, typically by a classical author» [20].

«Aphorism - a short clever saying that is intended to express a general truth» [17].

«Aphorism - a terse saying embodying a general truth, or astute observation» [18]

«Aphorism - a concise expression of doctrine or principle or any generally accepted truth conveyed in a pithy, memorable statement» [19].

В представлених визначеннях афоризму виділяємо наступні характеристики афоризму: лаконічність, парадоксальність, оригінальність, можливість легко запам'ятати.

Проаналізувавши численні напрацювання як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників можемо констатувати, що складність чіткого визначення афоризму як жанрово-естетичної форми опосередковується тривалим еволюційним шляхом. Усталеною думкою залишається твердження щодо жанрових властивостей та меж жанру афористики, відсутність наукових розвідок щодо поетики афористичного жанру [14; 15].

Разом з тим є ціла низка досліджень з цієї проблематики, в яких представлено ясно виражене тлумачення афористичного жанру, якому притаманний витончений стиль [14, с. 8], а «специфіка змісту (глибока, справжня думка)» [15, с. 65]. С. Енгельман акцентує увагу на необхідності визначення критеріїв, які переконливо доводять не тільки їх відповідність афористичному жанру, а й виключають з нього». Суголосною з цього приводу є думка Ф. Шпікера, який у праці «До терміну «афоризм»» наголошує, що до жанру афоризму безперечно відносяться тексти, які афоризмами не називаються: «Fragment», «pensees», «pensieri», «Notate». У той же час, з цього жанру також виключаються тексти, які в назві мають слово «афоризм» [цит. за 12, с. 122]. З цього приводу Налічнікова І. А., зауважуючи на відмінностях, які присутні при конкретному наборі специфічних ознак афористичної жанрової форми в різних визначеннях, вказує на відсутності чіткого визначення жанру «афоризм», що і провокує науковців зараховувати до афористичного жанру ті літературні реалії, які не відповідають критеріям цього жанру [12, с. 122].

Жанрову природу афоризму ґрунтовно вивчали О. Анастасьєва, О. Мельникова, І. Ольшанський, Л. Сокольська, Л. Сухорукова, М. Федоренко та ін.

У ґрунтовному дослідженні «Афористика» М. Т. Федоренка та Л. І. Сокольської [15] охарактеризовано основні особливості афоризмів:

- 1) глибинність думки, її оригінальність;
- 2) узагальненість судження, що увиразнює глибину та істинність судження;
- 3) гранична лаконічність, що актуалізує розуміння афоризму;
- 4) виразність, чіткість, прямоту висловлювання;
- 5) смислова завершеність думки;
- 6) художність, естетична досконалість [15, с. 183-185].

У монографії «Мова соціального статусу» В. Карасик наголошує на таких характеристиках афористичного висловлювання:

- 1) надчасову віднесеність;
- 2) наявність кванторів загальності – прислівників, займенників, заперечень;
- 3) наявність контрасту;
- 4) наявність спеціальних зачинів;
- 5) використання риторичних запитань [11, с. 270].

У свою чергу, А. Аммер наголошує на тому, що афоризм відрізняється від універсальних висловлювань, які функціонують в рамках особистих тверджень, думок, спостережень і висновків, оскільки афоризм не може являти собою висловлювання від першої особи [2, с. 16].

Узагальнюючи, зауважимо, що набір жанрових ознак доволі строкатий. Найдоцільнішим є енциклопедичне визначення афоризму як короткої влучної узагальненої думки, що зробилася усталеною та має конкретного автора. Такі мовні звороти здебільшого впливають на свідомість оригінальністю формулювання думки в своєрідній, несподіваній, часом парадоксальній формі.

Перспективу досліджень вважаємо у подальшому вивченні тематичної класифікації афоризмів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Академічний тлумачний словник української мови в 11 томах. – 1970. – Т. 1. – С. 73.
2. Аммер А. В. Вербализация фрагмента концептосферы «морально-этические ценности» в афоризмах и пословицах (на материале английского и русского языков) : дис. ... к. филол. наук / А. В. Аммер. – Воронеж, 2005. – 186 с.
3. Баракатова Н. А. Структурно-семантична специфіка сучасної української афористики / Н. А. Баракатова // Український смисл. - 2015. - № 2015. - С. 3-11.
4. Верлока В. Афоризм: жанр між філософією та красним письменством / Володимир Верлока // Слово і невисловлюване. Тези дванадцяті міжнародної наукової конференції «Філософія. Нове покоління» (Київ, НаУКМА, 23–24 березня 2017 року) / упоряд. В. Корчевний. – К.: «Університетське видавництво Пульсари», 2017. – С. 23-25.
5. Гаврин С. Г. Фразеология современного русского языка / С. Г. Гаврин – Пермь : Высш. шк., 1974. – 269 с.
6. Григораш А. Літературні цитати і ремінісценції на газетних шпальтах 90-х рр. / А. Григораш // Урок української. – 2001. – № 2. – С. 18–21.
7. Дмитриева О. А. Культурно-языковые характеристики пословиц и афоризмов (на материале франц. и рус. языков) : дисс. ... канд. филол. наук / О. А. Дмитриева. – Волгоград, 1997. – 189 с.
8. Герасимчук Л. А. Афоризм / Л. А. Герасимчук // Енциклопедія сучасної України http://esu.com.ua/search_articles.php?id=44675
9. Дяченко М. Д. Афористика як жанр регіональної преси (на матеріалі газет «Запорізька правда» і «Комсомолец Запоріжжя» 70–80 рр. ХХ ст.) / М. Д. Дяченко // Держава та регіони. Серія : гуманітарні науки. – Запоріжжя, 2007. – № 4. – С. 103–105.
10. Калашник В. С. Людина та образ у світі мови : вибрані статті / В. С. Калашник. – Х. : Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2011. – 368 с.
11. Карасик В. И. Язык социального статуса : монография / В. И. Карасик. – М. : Ин-т языкознания РАН; Волгогр. гос. пед. ин-т, 1992. – 330 с.
12. Наличникова И. А. Афоризм как жанр, малоформатный текст и универсальное высказывание [Электронный ресурс] / И. А. Наличникова. – 2016. – Режим доступа : http://scjournal.ru/articles/issn_1997-2911_2016_4-3_33.pdf
13. Українська мова : Енциклопедія / В. М. Русанівський, О. О. Тараненко та ін. – [2-ге вид., випр. і доп.]. – Київ : Укра. енци. ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.
14. Успенский Л. В. Коротко об афоризмах / Л. В. Успенский // Афоризмы: избранные изречения деятелей литературы и искусства. – Л. : Лениздат, 1964. – С. 3-20.
15. Федоренко Н. Т. Афористика / Н. Т. Федоренко, Л. И. Сокольская. – М. : Наука, 1990. – 419 с.
16. Шарманова Н. М. Українська афористика : структурно-семантичний та функціональний аспекти [Електронний ресурс] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Н. М. Шарманова. – Режим доступу : <http://www.dissertation.com.ua/node/662763>.
17. Cambridge Dictionary Online. [Electronic resource]. – Mode of access : <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/aphorism>.
18. Dictionary.com [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.dictionary.com/browse/aphorism>.
19. Encyclopedia Britannica [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.britannica.com/art/aphorism>.
20. Oxford Dictionary Online. [Electronic resource]. – Mode of access : <https://en.oxforddictionaries.com/definition/aphorism>.

Мозіль Ю.

Науковий керівник – доц. Чорній Р.П.

РОЛЬ ЗАГАДКИ В БРИТАНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Чимало наукових досліджень було присвячено фольклору, однак вивчення його жанрових форм посідає одне з центральних місць. У системі фольклорних жанрів особлива увага приділяється жанровим формам, що є актуальними в сучасній культурі. Найчастіше досліджують традиційні жанри, такі як пісня, казка тощо. Серед жанрів малої форми загадка посідає одне з провідних місць. Вивченням загадки займалось чимало вітчизняних вчених, а